

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 15 juni 2007

Mål nr

Ö 494-06

KLAGANDE

BIG, Bättre Inköp i Grupp Aktiebolag i likvidation, 556211-2879
c/o advokat BAF

Ombud: Advokat OB

MOTPART

Isle of Man Assurance Limited
IOMA House
Hope Street
Douglas
Isle of Man, IM1 1 AP

Ombud: Advokat OÅ

SAKEN

Avvisande av talan

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDET

Hovrätten för Övre Norrlands beslut den 30 december 2005 i mål Ö 776-03

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen förklarar att svensk domsrätt inte föreligger.

Högsta domstolen meddelar inte prövningstillstånd rörande målet i övrigt.
Hovrättens beslut står därmed fast.

BIG, Bättre Inköp i Grupp Aktiebolag i likvidation skall ersätta Isle of Man Assurance Limited för rättegångskostnader i Högsta domstolen med tvåhundra-trettio-åttatusen-åttahundra-åttionio (238 889) kr, varav 200 000 kr avser ombudsarvode, och med fyratusen (4 000) GBP jämte ränta på beloppen enligt 6 § räntelagen från dagen för Högsta domstolens beslut tills betalning sker.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

BIG, Bättre Inköp i Grupp Aktiebolag i likvidation (BIG) har yrkat att Högsta domstolen med ändring av hovrättens beslut fastställer tingsrättens beslut, befriar BIG från skyldigheten att ersätta Isle of Man Assurance Limited (IOMA) för rättegångskostnader vid tingsrätten och i hovrätten samt förpliktar IOMA att ersätta BIG för rättegångskostnader vid tingsrätten och i hovrätten.

IOMA har bestritt ändring.

IOMA har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

Högsta domstolen har meddelat prövningstillstånd beträffande frågan om svensk domsrätt föreligger samt har förklarat frågan om meddelande av prövningstillstånd rörande målet i övrigt vilande.

SKÄL

BIG har yrkat att IOMA, som har sitt säte på Isle of Man, skall förpliktas att utge drygt 48 miljoner kronor till BIG. Som grund för talan har BIG åberopat att BIG övertagit de ursprungliga försäkringstagarnas rättigheter och skyldigheter enligt ett försäkringsavtal som IOMA ingått som försäkringsgivare i november 1991.

Av utredningen i målet framgår att bakgrunden till det påstådda avtalet var en kampanj som butiker i den s.k. BIG-kedjan bedrev i slutet av år 1991 och början av år 1992. Köpare av vissa varor erbjöds under kampanjen möjlighet att mot certifikat få tillbaka det belopp som de handlat för efter tio år. Enligt BIG har IOMA genom avtalet åtagit sig att erlagga ersättning för de betalningsanspråk som framställts i enlighet med certifikaten.

Frågan i Högsta domstolen är nu om det föreligger svensk domsrätt.

Några allmänna bestämmelser om svensk domsrätt i förmögenhetsrättsliga tvister finns inte i nationell svensk lagstiftning. En sådan reglering finns däremot i den i Sverige direkt tillämpliga Bryssel I-förordningen som gäller i förhållande till övriga EG-länder (från den 1 juli 2007 även i förhållande till Danmark). En i sak i allt väsentligt överensstämmande reglering finns i Luganokonventionen som enligt lag (1992:794) gäller som lag här i landet.

Enligt såväl Bryssel I-förordningen som Luganokonventionen är huvudregeln att talan mot den som har hemvist i en medlemsstat (konventionsstat) skall väckas vid domstol i den staten. Om svaranden inte har hemvist i en medlemsstat (konventionsstat) bestäms som huvudregel frågan om domstolens behörighet i enlighet med nationell rätt. Detta gäller bl.a. i förhållande till försäkringstvister.

IOMA har hemvist på Isle of Man och bedriver sin verksamhet där. Isle of Man är inte medlem i EG och har inte tillträtt Luganokonventionen. Detta innebär att frågan om svensk domsrätt skall avgöras med tillämpning av nationella svenska regler.

Någon särskild lagstiftning som är tillämplig på frågan om svensk domsrätt i den aktuella tvisten finns inte. Frågan om det föreligger svensk domsrätt brukar under sådana förhållanden i första hand avgöras med analogisk tillämpning av forumreglerna i 10 kap. rättegångsbalken. Dessa bestämmelser ger emellertid inte något stöd för att anse att svensk domsrätt föreligger i målet.

Som stöd för att svensk domsrätt ändå skulle föreligga har BIG åberopat bestämmelsen i artikel 9.1.b) i Bryssel I-förordningen (och motsvarande bestämmelse i Luganokonventionen) enligt vilken talan mot en försäkringsgivare inte endast får väckas i svarandens hemviststat utan också, om talan väcks av försäkringstagaren, den försäkrade eller en förmånstagare, i en annan medlemsstat där käranden har sin hemvist. I Högsta domstolen har BIG härutöver åberopat artikel 10 i förordningen (och motsvarande bestämmelse i konventionen) enligt vilken talan mot en försäkringsgivare beträffande ansvarsförsäkring får väckas också vid domstolen i den ort där

skadan inträffade. BIG har härvid, med hänvisning till Högsta domstolens uttalande i NJA 1994 s. 81 om att ”Luganokonventionen får anses ge uttryck för vad som numera är internationellt vedertagna principer i fråga om kompetenskonflikter mellan domstolar i olika länder”, gjort gällande att förordningens och konventionens reglering bör läggas till grund för att anse att svensk domsrätt föreligger oavsett att regleringen inte är direkt tillämplig.

Högsta domstolen gjorde det citerade uttalandet i anslutning till en tvist mellan två svenska parter angående bättre rätt till utländska patentansökningar. Uttalandet var närmast föranlett av den omständigheten att Luganokonventionens bestämmelser om exklusiv behörighet i vissa patentmål (jfr artikel 22.4 i Bryssel I-förordningen) inte avsåg bättre rätt till en patentsökt uppfinning och således inte talade för att svensk domsrätt skulle saknas. Den bedömning som Högsta domstolen då gjorde – att det, i överensstämmelse med huvudprincipen om svarandens hemvist, förelåg svensk domsrätt i det aktuella målet – kan inte uppfattas som uttryck för någon mer allmän princip enligt vilken Bryssel I-förordningens (eller Luganokonventionens) behörighetsregler skulle vara att tillämpa analogt i de fall då domsrätsfrågan skall bedömas enligt nationell rätt.

Att det inte finns någon sådan allmän princip vinner också stöd av NJA 2001 s. 800 där Högsta domstolen, i motsvarande ordalag som i NJA 1994 s. 81, visserligen åberopade den omständigheten att Luganokonventionen inte godtar domsrätt på grund av kontraktsforum som ett skäl för en restriktiv tillämpning av bestämmelsen i 10 kap. 4 § rättegångsbalken men inte desto mindre fann att svensk domsrätt förelåg i målet.

Vad som nu sagts utesluter självfallet inte att behörighetsreglerna i Bryssel I-förordningen (och Luganokonventionen) kan utgöra ett viktigt underlag vid bedömningen av om svensk domsrätt bör anses föreligga även i situationer när dessa regler inte är direkt tillämpliga.

Härvid måste dock beaktas att Bryssel I-förordningen (och Luganokonventionen) uttryckligen bygger på att talan som huvudregel skall väckas där svaranden har sin hemvist. En följd därav är att de undantag som förordningen tillåter skall tolkas restriktivt. Detta gäller även behörighetsreglerna vid försäkringstvister. För att förordningens (och konventionens) reglering skall kunna anses utgöra skäl också för domsrätt enligt svensk rätt krävs givetvis att det står klart att behörighet skulle föreligga med tillämpning av förordningen (eller konventionen).

BIG har i Högsta domstolen åberopat bestämmelserna om ansvarsförsäkring i artikel 10 i Bryssel I-förordningen som grund för att svensk domsrätt skulle föreligga. Med ansvarsförsäkring avses i allmänhet en försäkring som täcker skadeståndsskyldighet i förhållande till tredje man. Den försäkring som är aktuell i målet gäller inte någon sådan form av ansvar. Det får redan med hänsyn härtill anses uteslutet att lägga artikel 10 i Bryssel I-förordningen till grund för att det skulle föreligga svensk domsrätt i målet.

Vad därefter angår artikel 9.1.b) i Bryssel I-förordningen förutsätter den som nämnts att talan väcks av försäkringstagaren, den försäkrade eller en förmånstagare. Som framgått ovan har det i målet inte gjorts gällande att det försäkringsavtal som åberopas som grund för talan skulle ha ingåtts mellan BIG och IOMA utan endast att BIG övertagit de ursprungliga försäkringstagarnas rättigheter och skyldigheter. Det framstår mot den bakgrunden som

minst sagt tveksamt om BIG kan betecknas som försäkringstagare i artikelns mening. Att beakta är också att avsikten med bestämmelserna om behörighet i försäkringstvister är att skydda den svagare avtalsparten (punkt 13 i förordningens ingress) och primärt får antas ta sikte på sedvanliga försäkringsavtal av standardavtalstyp. Det i detta fall åberopade avtalet avviker i hög grad härifrån. Regleringen i artikel 9.1.b) Bryssel I-förordningen kan mot den angivna bakgrunden i vart fall inte anses utgöra något starkt argument för att svensk domsrätt bör anses föreligga i förevarande fall. (Jfr härtill EG-domstolens dom av den 13 juli 2000 i mål C-412/98, Group Josi Reinsurance Company SA mot Universal General Insurance Company (UGIC), REG 2000, s. I-5925, p. 62-72.)

När det gäller i vad mån Bryssel I-förordningens (eller Luganokonventionens) reglering bör läggas till grund för att anse att domsrätt föreligger enligt nationell rätt skall vidare beaktas att förordningen (och konventionen) innehåller bestämmelser inte endast om domstols behörighet utan också om erkännande och verkställighet av domar och att behörighetsreglernas utformning sammanhänger med förpliktelseerna på det senare området (och med en väl fungerande gemensam marknad som målsättning). Detta gäller inte minst de särskilda reglerna om behörighet vid försäkringstvister.

Det får med hänsyn härtill anses vara uteslutet att utan stöd i svensk lagstiftning generellt tillerkänna svensk domstol samma behörighet i försäkringstvister som enligt Bryssel I-förordningen helt oberoende av vad försäkringsavtalet gäller, vem som är försäkringstagare eller försäkrad eller var försäkringsgivaren har hemvist eller bedriver sin verksamhet. Några sådana särskilda omständigheter som kan ge anledning att anse att svensk domsrätt ändå föreligger när det gäller den nu aktuella tvisten har inte

framkommit. Svensk domsrätt föreligger således inte. Den i prövnings-
tillståndet ställda frågan skall besvaras i enlighet härmed.

Det saknas under sådana omständigheter anledning att meddela prövnings-
tillstånd i målet i övrigt till följd varav hovrättens beslut skall stå fast.

Vid denna utgång skall BIG ersätta IOMA för dess rättegångskostnader i
Högsta domstolen.

IOMA har yrkat ersättning för rättegångskostnader med 442 157 kr, varav
403 268 kr avser ombudsarvode och 38 889 kr utlägg, och 8 281 brittiska
pund avseende eget arbete.

BIG har förklarat sig inte kunna vitsorda de yrkade beloppen och har
överlämnat till Högsta domstolen att bedöma frågan om skälig ersättning.

Enligt 18 kap. 8 § rättegångsbalken skall ersättning för rättegångskostnad
fullt motsvara kostnaden för rättegångens förberedande och talans utförande
jämfört arvode till ombud eller biträde, såvitt kostnaden skäligen varit
påkallad för tillvaratagande av partens rätt. Ersättning skall enligt samma
lagrum också utgå för partens arbete och tidspillan i anledning av
rättegången liksom för förhandling för biläggande av tvistefråga som har
omedelbar betydelse för partens talan.

Regleringen i 18 kap. 8 § rättegångsbalken innebär att en kostnad, i den mån
den inte är medgiven av motparten, inte kan ersättas utan att den anses skälig
med hänsyn till vad den avser. Det är alltså inte tillräckligt att beloppet inte
framstår såsom oskäligt.

Målet i Högsta domstolen har endast gällt frågan om svensk domsrätt. Det har inte framkommit att frågan, som även varit föremål för underrätternas prövning, skulle ha krävt någon omfattande utredning av parterna. Målet har avgjorts på handlingarna. IOMA har till Högsta domstolen inkommit med två inlagor. Av den till Högsta domstolen inlämnade kostnadsräkningen och viss komplettering till denna framgår inte att det förelegat några sådana särskilda förhållanden som gjort att påtagligt högre kostnader än vad som betingats av tvistefrågans karaktär varit skäligen påkallade för att tillvarata IOMA:s rätt. Även med beaktande av tvisteföremålets värde och den betydelse som målets utgång i övrigt kan ha för IOMA framstår den av IOMA för rättegångskostnader yrkade ersättningen som omotiverat hög. Högsta domstolen finner att IOMA som ersättning för rättegångskostnader får anses vara skäligen gottgjort med ett belopp om 200 000 kr för ombudsarvode jämte begärd ersättning för utlägg samt därutöver ersättning för eget arbete med 4 000 brittiska pund.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Göran Regner, Dag Victor (referent), Ann-Christine Lindeblad, Ella Nyström och Per Virdesten
Föredragande revisionssekreterare: Ewa Lindbäck